

Wykonywanie szczepień ochronnych – przymus, obowiązek czy wolna wola?

Wśród szczepień ochronnych należy wyróżnić szczepienia obowiązkowe (wskazane w kalendarzu szczepień) i szczepienia zalecane, czyli te, których wykonanie zależy od decyzji osoby, która ma zostać poddana szczepieniu. Zarówno pierwsze, jak i drugie są szczepieniami ochronnymi, które zgodnie z Ustawą o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi z 5 grudnia 2008 r., t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1845 (dalej: Ustawa o chorobach zakaźnych), należy identyfikować z podaniem szczepionki przeciw chorobie zakaźnej w celu sztucznego uodpornienia przeciwko tej chorobie.

Ogólne zasady wykonywania szczepień ochronnych zostały zawarte w Ustawie o chorobach zakaźnych, a szczegóły dotyczące realizacji szczepień obowiązkowych zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych z 18 sierpnia 2011 r., tj. Dz. U. z 2018 r., poz. 753. Oznacza to, że do szczepień zalecanych nie odnosi się żaden inny akt prawny, co powoduje wiele wątpliwości co do sposobu ich realizacji. W związku z brakiem szczegółowych przepisów dotyczących przeprowadzania szczepień zalecanych, do ich wykonywania należy stosować odpowiednio przepisy Rozporządzenia w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych. I tu nasuwa się oczywiste pytanie: co to znaczy odpowiednio stosować przepisy? Stosowanie przepisów odpowiednio oznacza, że niektóre przepisy dotyczące podobnych zdarzeń bądź sytuacji należy stosować bezpośrednio, inne w sposób zmodyfikowany, a jeszcze innych nie stosować w ogóle. Tym samym do zasad wykonywania zalecanych szczepień ochronnych należy stosować odpowiednio przepisy Rozporządzenia, z pominięciem tych regulacji, które mogą być wykorzystane wyłącznie na gruncie realizacji szczepień obowiązkowych.

Szczepienia przeciwko COVID-19 – jaka to kategoria?

W mediach pojawia się coraz więcej informacji o planowanych szczepieniach przeciwko COVID-19. Najprawdopodobniej będą one należały do kategorii szczepień zalecanych, co oznacza, że ich wykonanie będzie uzależnione od decyzji osoby, która ma być zaszczepiona. W imieniu dziecka, które nie ukończyło 16. roku życia, zgodę może wyrazić rodzic, opiekun prawny, ale również osoba, która sprawuje nad nim faktyczną opiekę. Oznacza to, że np. babcia lub pełnoletnie rodzeństwo będą mogli wyrazić

zgodę na zaszczepienie dziecka. W przypadku pacjentów między 16. a 18. rokiem życia zgodę na wykonanie szczepienia zalecanego należy pobrać zarówno od małoletniego pacjenta, jak i jego rodzica, opiekuna prawnego lub opiekuna faktycznego.

A gdyby szczepienie przeciwko COVID-19 było obowiązkowe?

W przypadku zaklasyfikowania szczepień przeciwko COVID-19 do szczepień obowiązkowych, poddanie się szczepieniu stanowiłoby obowiązek wszystkich osób, które przebywają na terytorium Polski przez okres dłuższy niż 3 miesiące. Szczepienia obowiązkowe nie są jednak przymusowe, co oznacza, że przepisy nie przewidują co do zasady możliwości zastosowania przymusu w celu wykonania szczepienia. Czy coś grozi osobie, która nie poddaje się szczepieniu obowiązkowemu lub sprzeciwia się zaszczepieniu osoby pozostającej pod jej opieką? Konsekwencją uchylania się od obowiązku szczepień jest możliwość nałożenia kary pieniężnej w ramach procedury administracyjnej, tj. w trybie art. 26 Ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Organem egzekucyjnym jest w tej sytuacji Powiatowy Państwowy Inspektor Sanitarny, który odpowiada za wszczęcie postępowania oraz nadzoruje jego przebieg. W ramach tej samej procedury może zostać nałożona grzywna w celu „przymuszenia” do wykonania obowiązku na podstawie art. 119 cytowanej ustawy. Grzywna może zostać nałożona w drodze decyzji wojewody. Maksymalna wysokość grzywny nie może przekroczyć jednorazowo kwoty 10 tys. zł, a łącznie kwoty 50 tys. zł. Sankcje związane z odmową poddania się szczepieniom obowiązkowym przewiduje również Kodeks wykroczeń. Zgodnie z art. 115 § 1 Kodeksu wykroczeń każdy, kto pomimo zastosowania środków egzekucji administracyjnej

nie poddaje się obowiązkowemu szczepieniu ochronnemu, podlega karze grzywny do 1500 zł albo karze nagany. Zgodnie z § 2 tego przepisu tej samej karze podlega ten, kto, sprawując pieczę nad osobą małoletnią lub bezradną, pomimo zastosowania środków egzekucji administracyjnej nie poddaje jej określonemu w § 1 szczepieniu ochronnemu lub badaniu. Ponadto rodzice lub opiekunowie prawni, którzy uchylają się od obowiązku szczepienia swoich dzieci, mogą zostać poddani kontroli ze strony sądu opiekuńczego. Mimo możliwości zastosowania kar finansowych lub wyciągnięcia innego rodzaju konsekwencji szczepienie obowiązkowe nie jest co do zasady czynnością przymusową. Warto zaznaczyć, że jedynym szczepieniem przymusowym w Polsce było szczepienie przeciwko ospie prawdziwej w czasie trwania epidemii w 1963 r.

Wyjątek od zasady, czyli na czym polega znajomość prawa

Znajomość przepisów prawa pozwala na bezpieczne funkcjonowanie i minimalizowanie ryzyka odpowiedzialności. Umiejętność posługiwania się prawem to przede wszystkim znajomość wyjątków od ogólnie obowiązujących zasad. Czy polskie prawo przewiduje wyjątek, który umożliwia zastosowanie przymusu w celu wykonania szczepienia ochronnego?

Odpowiedź na to pytanie jest pozytywna. Zgodnie z art. 36 Ustawy o chorobach zakaźnych, „wobec osoby, która nie poddaje się obowiązkowi szczepienia (...), a u której podejrzewa się lub rozpoznano chorobę szczególnie niebezpieczną i wysoce zakaźną, stanowiącą bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia lub życia innych osób, może być zastosowany środek przymusu bezpośredniego polegający na przytrzymaniu, unieruchomieniu lub przymusowym podaniu leków”. Na podstawie cytowanego przepisu zastosowanie przymusu przy wykonywaniu szczepienia możliwe jest wyłącznie w stosunku do osób z podejrzeniem zakażenia lub zakażonych chorobą łatwo rozprzestrzeniającą się, o wysokiej śmiertelności, powodującą szczególne zagrożenie dla zdrowia publicznego i wymagającą specjalnych metod zwalczania. Takimi chorobami są cholera, dżuma, ospa prawdziwa, wirusowe gorączki krwotoczne. O zastosowaniu przymusu może zdecydować wyłącznie lekarz, który może zwrócić się o pomoc w realizacji przymusu do Policji, Straży Granicznej lub Żandarmerii Wojskowej.

Czy COVID-19 należy do kategorii chorób wysoce zakaźnych i szczególnie niebez-

piecznych? Prawo nie reguluje tej kwestii wprost, nie wykluczając jednocześnie uznania COVID-19 za taką chorobę. Należy jednak zaznaczyć, że jeśli szczepienie przeciwko COVID-19 zostanie zaliczone do kategorii szczepień zalecanych, zastosowanie przymusu na zasadach określonych w art. 36 Ustawy o chorobach zakaźnych nie będzie dopuszczalne.

Niepoddanie się obowiązkowym szczepieniom ochronnym a korzystanie ze szkół, przedszkoli i obiektów użyteczności publicznej

Pomijając konsekwencje natury finansowej, odmowa poddania się szczepieniu ochronnemu nie może wiązać się ze skutkami w postaci niedopuszczenia do nauki szkolnej lub zakazu korzystania z obiektów użyteczności publicznej. Uzależnienie kontynuowania nauki w szkołach od poddania się szczepieniom obowiązkowym stanowiłoby naruszenie prawa do edukacji, a jednocześnie skutkowałoby niemożnością realizowania obowiązku szkolnego. W przypadku przedszkoli i żłobków sytuacja nie jest już tak jednoznaczna. W orzeczeniu z 6 sierpnia 2019 r. WSA w Gliwicach (sygn. akt: III SA/GI 489/19) podkreślił, że przyjęcia dzieci do przedszkoli publicznych nie mogą być uzależnione od uprzedniego wykonania u nich obowiązkowych szczepień ochronnych. Linia orzecnicza w tym zakresie nie jest jednak jednolita. Przeciwny pogląd wyrażony został m.in. w orzeczeniu WSA w Warszawie z 9 stycznia 2020 r. (sygn. akt: II SA/Wa 1302/19). Brak jasnego stanowiska powoduje niejednoznaczność i pogłębiające się rozbieżności w interpretacji obowiązujących przepisów.

W przypadku szczepień zalecanych odstąpienie od ich wykonania nie powoduje w zasadzie żadnych konsekwencji. Jedynym skutkiem niepoddania się szczepieniu zalecanemu jest zwiększenie ryzyka zdrowotnego. Podstawą podania takiej szczepionki jest pozytywna wola, czyli zgoda na przeprowadzenie zabiegu.

Wolna wola stanowi podstawę naszej autonomii i czyni nas odpowiedzialnymi za podejmowane decyzje. Z drugiej strony należy przyznać rację Albertowi Camus, autorowi „Dżumy”, który napisał, że nikt nie będzie prawdziwie wolny, dopóki będą istniały zarazy.

dr hab. Justyna Zajdel-Całkowska,
prof. nadzw.
Wydział Prawa i Administracji
Uczelni Łazarskiego w Warszawie